

**ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ
ΣΤΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΔΕΜΙΡΗ Ε., και ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ.

5^ο Γυμνάσιο Γλυφάδας, Δ' Δ/ση Εκπαίδευσης
e-mail: e_demiri@yahoo.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια του συγκεκριμένου ΣΠΠΕ, η ομάδα Π.Ε του 5^{ου} Γυμνασίου Γλυφάδας εστίασε την προσοχή της στην παραλία της πόλης της και στις επιπτώσεις των χρήσεων της στο θαλάσσιο περιβάλλον. Η ανίχνευση ενός προβλήματος τοπικής σημασίας συνδυάστηκε με την επισκόπηση του ίδιου προβλήματος σε ευρύτερο επίπεδο, αυτό της Μεσογείου. Στόχοι του προγράμματος ήταν: να αντιληφθούν την αλληλεπίδραση φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, να αποκτήσουν την ικανότητα να συλλέγουν πληροφορίες, να εξάγουν συμπεράσματα και να διατυπώνουν προτάσεις επίλυσης προβλημάτων (γνωστικοί), να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας μέσα από την προσπάθεια επίτευξης κοινών στόχων και δραστηριοτήτων (συναισθηματικοί), να χρησιμοποιήσουν τις αισθήσεις τους για να αντιλαμβάνονται και να περιγράφουν το χώρο που τους περιβάλλει, να εξασκήσουν την ικανότητα χρήσης των νέων τεχνολογιών, τόσο για να ανακαλύψουν τις πληροφορίες όσο και για να τις παρουσιάσουν σε ακροατήριο (ψυχοκινητικοί). Εφαρμόστηκε η μέθοδος project (επιλογή θέματος, στοχοθεσία, επιμέρους θέματα, ομάδες εργασίας, συλλογή πληροφοριών, σύνθεση, διάχυση αποτελεσμάτων). Δόθηκε επίσης ιδιαίτερη έμφαση στο συναισθηματικό δέσιμο της ομάδας μέσα από το θεατρικό παιχνίδι και της συνειδητοποίησης και επίλυσης προβλημάτων μέσα από το παιχνίδι ρόλων. Τέλος η ομάδα είχε την ευκαιρία να διενεργήσει έρευνα μέσω ερωτηματολογίου καθώς και να εκτελέσει δραστηριότητες μελέτης πεδίου.

DEMIRI E. and PAPAGEORGIOU C.

e-mail: e_demiri@yahoo.com

ABSTRACT

During the school year 2004-2005 the team of environmental education (26 pupils of the age of 14-15) of the 5th Gymnasium of Glyfada (Attica), was engaged on a School Program on Environmental Education focusing on the coast of the Glyfada city and the consequences of its uses on marine life. The research on a local scale problem was connected to a similar problem in a greater area, that of the Mediterranean Sea.

As goals of the program were set: to understand the mutual influence between nature and people, to gain the ability to gather information, to draw conclusions and propose solutions to the problems (cognitive), to become a team through their efforts to achieve their goals, to (emotional), to use their senses in order to understand and describe their environment, to practice their ability to use new technology in order to get information and present them to the audience (psychokinetic). The "project method" was used. Questionnaires before and after the program were used to evaluate its effect on the team.

Λέξεις κλειδιά: Μεσόγειος, παραλία Γλυφάδας, επιπτώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον, πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΘΕΜΑΤΟΣ

Από τα θέματα που προτάθηκαν οι μαθητές επέλεξαν αυτό που είχε σχέση με την ακτή της πόλης τους σύμφωνα με τα παρακάτω κριτήρια:

- Ενδιαφέρον για την ποιότητα του θαλάσσιου περιβάλλοντος της πόλης τους-Μεσογείου και ανησυχία για την υποβάθμισή του.
- Ενδιαφέρον για την ιστορική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της περιοχής. Από τους αρχαίους χρόνους η Αιξωνή (που περιλάμβανε και τη Γλυφάδα, κατά τις περιγραφές του Στράβωνα) κατοικήθηκε συνεχώς και ο πλούτος της συνδέθηκε τόσο με τα προϊόντα της θάλασσας της όσο και με την αγροτική παραγωγή.
- Δυνατότητα συνεργασίας με το ΚΠΕ Αργυρούπολης μέσα από το Δίκτυο «Θάλασσα».
- Δυνατότητα άντλησης πληροφοριών από βιβλιογραφία, φορείς και δημοτικές υπηρεσίες.
- Εύκολη πρόσβαση στην ακτή ώστε να πραγματοποιηθούν δραστηριότητες πεδίου.

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί

- Να αντιληφθούν την αλληλεπίδραση φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.
- Να αποκτήσουν ειδικές γνώσεις και δεξιότητες που δεν περιέχονται στο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου.
- Να συνειδητοποιήσουν τις επιπτώσεις ορισμένων καθημερινών στάσεων και συμπεριφορών των σύγχρονων ανθρώπων στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, μέσα από τη βιωματική μάθηση.
- Να αποκτήσουν ικανότητα : να συλλέγουν πληροφορίες ,να εξάγουν συμπεράσματα και να διατυπώνουν προτάσεις καθώς και να οργανώνουν δράσεις και παρεμβάσεις.

Συναισθηματικοί

- Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας θέτοντας κοινούς στόχους και δραστηριότητες.
- Να προσεγγίσουν τα προβλήματα της οικολογικής ισορροπίας και των κινδύνων που προκύπτουν από αυτά στη ποιότητα της ζωής τους.
- Να συνειδητοποιήσουν την ομορφιά που έχουν τα θαλάσσια οικοσυστήματα και να καλλιεργήσουν τη διάθεση για δράση σε τοπικό ή και εθνικό επίπεδο.
- Να αναπτύξουν μέσα από τη διαπολιτισμική προσέγγιση του θέματος διάθεση κατανόησης και συνεργασίας με μαθητές διαφορετικής κουλτούρας από τη δική τους.

Ψυχοκινητικοί

- Εκπαίδευση των μαθητών στην χρήση των αισθήσεών τους στην αντίληψη και περιγραφή του χώρου που τους περιβάλλει.
- Εξάσκηση στη χρήση νέων τεχνολογιών (Η\Υ , αξιοποίηση διαδικτύου, βιντεοπροβολέα)
- Ανάπτυξη πρωτοβουλίας για την επίλυση τυχόν προβλημάτων που θα επισημανθούν.
- Ανάπτυξη ικανότητας παρουσίασης μιας μελέτης με ευφάνταστους τρόπους (power point, θεατρικό δρώμενο)
- Προσφορά δραστηριοτήτων στους μαθητές που προωθούν και προάγουν τις σχέσεις μεταξύ τους και με τους δασκάλους τους και εκτός σχολικής τάξης.
- Συνεργασία με άλλα σχολεία (μέσω του δικτύου «Θάλασσα» και σχολικών συμπράξεων)
- Συνεργασία με το σύλλογο γονέων. Άνοιγμα του σχολείου στην ευρύτερη κοινωνία .

3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε μέσα από μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις στις οποίες οι μαθητές παρακινήθηκαν να αναρωτηθούν, να ευαισθητοποιηθούν, να διερευνήσουν αίτια και συνέπειες, να καταγράψουν, να συγκρίνουν, να προτείνουν τρόπους διερεύνησης και τρόπους επίλυσης του

προβλήματος, Έμφαση δόθηκε στην εφαρμογή της συνεργατικής μάθησης καθώς η πλειοψηφία των δραστηριοτήτων απαιτούσε την ομαδική εργασία

Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος project (επιλογή θέματος- στοχοθεσία- επιμέρους θέματα- ομάδες εργασίας – συλλογή πληροφοριών-δραστηριότητες- σύνθεση- διάχυση αποτελεσμάτων). Εφαρμόστηκε επίσης η έρευνα μέσω ερωτηματολογίου και η μελέτη πεδίου.

Στα πλαίσια του θέματος ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο συναισθηματικό δέσιμο της ομάδας μέσα από το θεατρικό παιχνίδι καθώς και στη συνειδητοποίηση καταστάσεων και επίλυσης προβλήματος μέσα από το παιχνίδι ρόλων. Για την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων η ομάδα μας συνεργάστηκε με την ηθοποιό και σκηνοθέτη κ. Ε. Βερβέρη.

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Αυτό που κυρίως επιδιώξαμε ήταν να δώσουμε την ευκαιρία στην ομάδα μας να έχει -όσο ήταν δυνατό- περισσότερες εμπειρίες μάθησης εκτός του σχολικού χώρου και από διάφορους φορείς. Μαζί τους γίναμε κι εμείς μαθήτριες γεγονός που ωφέλησε την προαγωγή ισότιμων σχέσεων μεταξύ μας.

- Û Στο **χώρο του σχολείου** (Οκτώβριος 2004) ξεκινήσαμε με τη σύσταση της παιδαγωγικής ομάδας, την αναζήτηση συνεργατών (Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης – Ελληνική Εταιρεία Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς), και τέλος την εγγραφή της ομάδας στο δίκτυο «Θάλασσα» του ΚΠΕ Αργυρούπολης. Στη συνέχεια (Νοέμβριος 2004) τα μέλη της ομάδας γνωρίστηκαν καλύτερα μεταξύ τους μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες, ασκήσεις φαντασίας και θεατρικό παιχνίδι. Αποφασίστηκαν τα επιμέρους θέματα τα οποία θα ερευνούσε η κάθε ομάδα και οι μαθητές προχώρησαν στη διερεύνηση του θέματος που είχαν αναλάβει. Η πρώτη υποομάδα παρουσίασε πληροφορίες για τα γεωλογικά χαρακτηριστικά και τη μορφολογία της Μεσογείου, το κλίμα και τη κυκλοφορία του νερού.
- Û Στην **παραλία Γλυφάδας**, εκπονήσαμε βιωματική άσκηση στο πεδίο, δηλαδή παρατήρηση, καταγραφή κατάστασης (οριοθετήσαμε μια περιοχή, μοιράσαμε φύλλο εργασίας συλλογής και ταξινόμησης σκουπιδιών και προβληματιστήκαμε με παιχνίδι ρόλων για τις επιπτώσεις τους στη θαλάσσια ζωή). Επισκεφθήκαμε το **Μουσείο Πιερίδη** (Αθηναίς), όπου παρακολούθησαμε πρόγραμμα σχετικό με τη παραγωγή και χρήση τριών προϊόντων της Μεσογείου (λάδι, ελιά, κρασί) μέσα από επιδαπέδιο παιχνίδι.
- Û Επισκεφθήκαμε (Δεκέμβριος 2004) την Έκθεση ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ στο **Μέγαρο Μουσικής** με έργα σύγχρονων καλλιτεχνών από τις χώρες της Μεσογείου με χρήση πολυμέσων.
- Û Παρακολούθησαμε το **εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΚΠΕ Αργυρούπολης** και συμμετείχαμε στις ασκήσεις στο πεδίο που οργάνωσε το Κέντρο στη παραλία Αλίμου
- Û Ακολούθησε η αλληλοενημέρωση των υποομάδων στο **σχολείο**, αντάλλαξαν πληροφορίες και υλικό που συνέλλεξαν. Αναθέσαμε την επεξεργασία της ηλεκτρονικής βιβλιογραφίας και τη συλλογή στοιχείων για τη πόλη της Γλυφάδας. Επισκεφθήκαμε το **Δημαρχείο της Γλυφάδας** και πήραμε συνεντεύξεις από τον Δήμαρχο και τον αντιδήμαρχο
- Û Νέα δραστηριότητα στο πεδίο -**παραλία Γλυφάδας** (Ιανουάριος 2005): Φύλλα εργασίας από το εκπαιδευτικό υλικό «Η Μεσόγειος» του EURONATURE (απειλούμενα είδη και ανθρώπινες δραστηριότητες). **Δημαρχείο Γλυφάδας:** Συλλογή πληροφοριών και στοιχείων για την πόλη (πληθυσμός, δίκτυο ύδρευσης, αποχέτευσης, συγκοινωνία, χώροι στάθμευσης, χρήσεις γης). Κλείσαμε ραντεβού στο **παλιό καφενείο** της Άνω Γλυφάδας και πήραμε συνεντεύξεις από παλιούς κατοίκους της Γλυφάδας (απόγονοι των πρώτων οικιστών του 1900). Συλλέξαμε φωτογραφικό υλικό από αρχεία των κατοίκων και λευκώματα και συγκρίναμε με τη τωρινή κατάσταση.

- Û Η μονοήμερη εκδρομή της ομάδας συνδύαστηκε με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του **ΚΠΕ Ακράτας** για τον υδροβιότοπο της λίμνης Τσιβλού και με ασκήσεις προσανατολισμού, παρατήρησης και καταγραφής της χλωρίδας και πανίδας της λίμνης.
- Û Στο **σχολείο** (Φεβρουάριος 2005) οργανώσαμε μια σειρά βιωματικών ασκήσεων με σκοπό τη γνωριμία με τους λαούς που κατοικούν γύρω από τη Μεσόγειο (μουσική από τις χώρες της Μεσογείου και θεατρικό παιγνίδι-παντομίμα με ότι θεωρούσαμε χαρακτηριστικό για κάθε λαό, συνεκτικό στοιχείο όλων η θάλασσα). Ακολούθησε επίσκεψη στη **ναυτιλιακή εταιρεία 'THENAMARIS'** και συνέντευξη με τον Διευθυντή της κ. Βορδώνη (αναδείχθηκε η πολυπλοκότητα του θέματος ναυτιλία –περιβάλλον –κανονισμοί-μέτρα –επιπτώσεις. Συζήτηση για τα μεγάλα ατυχήματα πετρελαιοφόρων πλοίων ΕΡΡΙΚΑ και ΠΡΕΣΤΙΖ)
- Û Αναθέσαμε σε μικρότερες ομάδες δραστηριότητες από το **εκπαιδευτικό υλικό** του Μεσογειακού Γραφείου Πληροφόρησης «Το Νερό στη Μεσόγειο» (κατασκευή «μίνι» οικοσυστήματος για τη μελέτη του φαινομένου του ευτροφισμού, Νερό ο παγκόσμιος διαλύτης, Απορρυπαντικά στο νερό). Οι δραστηριότητες για τον μήνα αυτόν ολοκληρώθηκαν με την επίσκεψη της ομάδας στο **ΚΠΕ Δραπετσώνας** όπου ενημερώθηκε για τις απειλές που δέχεται το οικοσύστημα του Σαρωνικού και για τις μεθόδους αλιείας. Σε ασκήσεις στο πεδίο είχαν την ευκαιρία να προβούν σε χημικές αναλύσεις του νερού, να χρησιμοποιήσουν ανεμόμετρα και να παρατηρήσουν και να καταγράψουν χρήσεις στο λιμάνι στην ακτή της Δραπετσώνας
- Û Τον Μάρτιο, επισκεφθήκαμε το **κέντρο περίθαλψης θαλάσσιας χελώνας «ΑΡΧΕΛΩΝ»** όπου παρακολούθησαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι θαλάσσιες χελώνες στη Μεσόγειο από τις δραστηριότητες του ανθρώπου και της ρύπανσης. Ενημέρωση για τη κατάσταση στη Μεσόγειο και ιδιαίτερα για το Σαρωνικό.
- Û Ακολούθησε νέα δραστηριότητα στην **ακτή της Γλυφάδας** όπου χρησιμοποιώντας φύλλα εργασίας από το πρόγραμμα SEMEP- UNESCO 1996-97, κατέγραψαν τις χρήσεις γης και τις παρεχόμενες διευκολύνσεις με σκοπό την αξιολόγηση της και τον εντοπισμό προβλημάτων ώστε να διαμορφώσουν προτάσεις προς τις δημοτικές αρχές. Άρχισε επίσης η συγγραφή θεατρικού έργου από μια ομάδα μαθητών.
- Û Στο **Σχολείο** συνεργάστηκαν οι επιμέρους ομάδες για τη κατάρτιση ερωτηματολογίου που αφορούσε την καταγραφή των στάσεων και δημοσκοπήσης σε 100 κατοίκους της Γλυφάδας ηλικίας 14-55 ετών, με σκοπό την ανίχνευση των στάσεων και συμπεριφορών τους απέναντι στην ακτή της πόλης τους. Ακολούθησε η υλοποίηση της δημοσκόπησης η επεξεργασία των απαντήσεων και απεικόνισή τους σε γραφήματα.
- Û Ο Απρίλιος ήταν ο μήνας του αναβρασμού καθώς οι ομάδες παρέδιδαν τις επιμέρους εργασίες τους και άρχισε η οργάνωση της παρουσίασης της τελικής μορφής της. Με εντατικό ρυθμό έγιναν και οι πρόβες του θεατρικού δρώμενου «Μ' ακούει κανείς;» (διάλογος της Μεσογείου με τις τρεις Ηπείρους- Ευρώπη, Ασία, Αφρική). Τέλος συνεργαστήκαμε με τον σύλλογο γονέων (οι οποίοι καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος μας βοήθησαν στις μετακινήσεις της ομάδας) ως προς την ετοιμασία μικρής δεξίωσης μετά την παρουσίαση του προγράμματος. Η παρουσίαση έγινε στο τέλος Απριλίου και περιλάμβανε τρία μέρη: Πρώτο, παρουσίαση των δραστηριοτήτων της ομάδας με Power Point, Δεύτερο, μουσικό Show – από τις χώρες της Μεσογείου συνοδευμένο από εικόνες της θάλασσας (ProShow Gold) και Τρίτο το θεατρικό δρώμενο που απέδωσαν μια ομάδα 7 ατόμων αλλά συνεργάστηκαν όλοι για τη πραγματοποίησή του. Τέλος απονεμήθηκαν αναμνηστικά διπλώματα συμμετοχής και ακολούθησε δεξίωση.

5. ΔΡΑΣΕΙΣ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

- ΠΑΡΑΛΙΑ ΓΛΥΦΑΔΑΣ , Νοέμβριος και Ιανουάριος , κατά τη πραγματοποίηση των ασκήσεων στο πεδίο , έγινε και συμβολικός καθαρισμός μέρους της ακτής

- ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ, δημοσιοποίηση, στον πίνακα ανακοινώσεων της περιβαλλοντικής ομάδας, όλων των πληροφοριών που συλλέγονταν από την ομάδα σχετικά με τη ρύπανση της Μεσογείου και τις επιπτώσεις της στα θαλάσσια οικοσυστήματα, καθ' όλη τη σχολική χρονιά. Με χιουμοριστικό τρόπο, με σχέδια, σκίτσα, συνθήματα και ποιήματα η ομάδα καλούσε τους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου να προβληματιστούν
- ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ Άμεση παρέμβαση στις Δημοτικές αρχές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης που πήραν, αφού πρόβαλαν επίσης τις θέσεις τους για το πρόγραμμα ανακύκλωσης της πόλης τους καθώς και για τον καθαρισμό της ακτής.
- ΗΜΕΡΙΔΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ. Απρίλιος 2005. Το πρόγραμμα παρουσιάστηκε στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους τόσο εκπρόσωποι της δημοτικής αρχής όσο και της εκπαιδευτικής κοινότητας, και βέβαια πολλοί συγγενείς και φίλοι όλοι κάτοικοι της Γλυφάδας οι οποίοι μοιράστηκαν την ευαισθητοποίηση και τον προβληματισμό της ομάδας.

6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Έγινε μια αρχική, διερευνητική αξιολόγηση με ερωτηματολόγιο* σχετικά με τις γνώσεις τους για τη Μεσόγειο πριν ξεκινήσει το πρόγραμμα και επαναλήφθηκε μετά το πέρας του προγράμματος. Καταγράφηκαν οι προσδοκίες τους από το πρόγραμμα καθώς και στάσεις και συμπεριφορές προς το περιβάλλον, που θεωρούσαν «φυσικές». Κατά τη διάρκεια του προγράμματος έγιναν συζητήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μεθόδων και τη δυνατότητα επίτευξης των στόχων.

Η τελική αξιολόγηση έγινε με ανοικτή συζήτηση της ομάδας και αφορούσε: επίτευξη στόχων, ικανοποίηση προσδοκιών και πιθανή αλλαγή συμπεριφοράς και στάσης. Στα αρνητικά του προγράμματος καταγράφηκε η αδυναμία οργάνωσης πολυήμερης εκδρομής, ενώ στα θετικά η πληθώρα των δραστηριοτήτων που έγιναν εκτός σχολείου και εκτός ωρών διδασκαλίας φυσικά. Ακολουθεί απόσπασμα επιστολής μαθήτριας –μέλους της ομάδας, ένα χρόνο σχεδόν μετά το πέρας του προγράμματος που εκλάβαμε ως μορφή αξιολόγησης:

Γλυφάδα, 7/5/2006

Στην περιβαλλοντική ομάδα του 5ου γυμνασίου, την κα. Δεμίρη και την κα. Παπαγεωργίου.

«...πόσο επιτυχημένη ήταν αυτή η ομάδα που κατάφερε να μας δέσει και να μας κάνει μία ενεργή περιβαλλοντική ομάδα. Σε αυτό βέβαια βοήθησε και το θεατρικό παιχνίδι που μας έδωσε την ευκαιρία να γνωριστούμε καλύτερα αλλά και να αποκτήσουμε την εμπειρία του πως ανεβαίνει μία μικρή θεατρική παράσταση. Το θεατρικό αυτό, έκανε δικαιολογημένα πολύ μεγάλη εντύπωση. Ακόμα και στο Λύκειο στο οποίο βρίσκομαι τώρα οι καθηγήτριες, συζητούν γι' αυτό, και προσωπικά μου έχει αφήσει τις καλύτερες εντυπώσεις της περσινής χρονιάς.

Εκτός από το θεατρικό όμως, οι εξορμήσεις στην παραλία της Γλυφάδας, οι επισκέψεις στα Κ Π Ε, η τελική εκδήλωση παρουσίασης του προγράμματος, αλλά και γενικά η εξωσχολική μας δράση ήταν αυτή που πρόσφερε στιγμές γέλιου και έκανε την βαρετή εκπαίδευση να γίνει ευχάριστη, αλλά είναι επίσης και αυτή που με κάνει τώρα που βρίσκομαι σε άλλη περιβαλλοντική ομάδα με περιορισμένη εξωσχολική δράση να αναπολώ την περσινή μου συμμετοχή στην περιβαλλοντική ομάδα. Και όλα βέβαια αυτά, είναι για να απαντήσω σε ανθρώπους που ισχυρίζονται ότι οι περιβαλλοντικές ομάδες είναι χάσιμο χρόνου και δεν προσφέρουν τίποτα. Και δυστυχώς υπάρχουν πολλοί. Εμείς όμως τους αγνοούμε και συνεχίζουμε δυνατά...!»

*Γ. Κοπανάς, Β. Χατζηρβασάνης, D.Mencherο, Α. Βλαχούτσικου (1994), *Το ΒΙΒΛΙΟ της ΦΩΚΙΑΣ- Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ*, σελ 78-79, *EURONATURE*, ΑΘΗΝΑ.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα οφείλει πολλά στη οργάνωση που απαιτήσε η ένταξη του στα ΣΠΠΕ που διαχειρίστηκε το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ως υπεύθυνες καθηγήτριες παρά τη γκρίνια μας για τη γραφειοκρατία ,αναγνωρίσαμε ότι η ίδια η αίτηση συμμετοχής μας στα ΣΠΠΕ μας ώθησε στο να οργανωθούμε καλύτερα και να ξεκαθαρίσουμε από την αρχή τόσο τους στόχους μας όσο και τις μεθόδους που θα χρησιμοποιούσαμε γεγονός που μας επέτρεψε να προγραμματίσουμε νωρίς και μεθοδικά τις δραστηριότητες του προγράμματος.

Ένα σχολικό πρόγραμμα συνήθως δεν έχει μεγάλο αντίκτυπο στη τοπική κοινωνία ,πάντως όταν παρουσιάστηκε το κοινό ήταν μεγάλο και εντυπωσιάστηκαν από τη μεθοδικότητα της παρουσίασης και το εύρος των θεμάτων που κάλυψε. Τα παιδιά κατάλαβαν ότι μπορούν και τα ίδια να συμμετέχουν στο *γίνεσθαι* της κοινότητας στην οποία ζουν, αφού τα ίδια θέλησαν να δώσουν τις προτάσεις τους στις δημοτικές αρχές.

Οι δραστηριότητες τους και η παρουσίαση της δουλειάς τους δημοσιοποιήθηκαν από τον τοπικό Τύπο γεγονός που είχε πιστεύουμε αντίκτυπο και στα άλλα σχολεία και στο δικό μας. Το σπουδαιότερο ήταν ότι τους έδωσε την αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να αναλάβουν να *μάθουν* για το περιβάλλον που ζουν , να *δείξουν* στην ευρύτερη κοινωνία τι βρήκαν και να *προτείνουν* λύσεις. Παρά το γεγονός ότι η ομάδα κατάφερε να δημιουργήσει και σε έντυπη μορφή μια ευμεγέθη εργασία, εμείς οι υπεύθυνες καθηγήτριες μένουμε με την ικανοποίηση ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η γνώση ήταν διαδικασία και όχι προϊόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bloom B., Englehart M., Furst J., Hill H., Krathwohl D., “*Taxonomy of educational objectives: Handbook I Cognitive domain*” N.York ,Wiley
2. Φλογαίτη Ε.,(1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα .
3. *Ανακαλύπτω την Επιστήμη –Οικολογία*,(1993) Ερευνητές- *Βιώσιμη Ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*,1997, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Νομού Αιτωλοακαρνανίας.
4. F. Braudel , (1990), *Μεσόγειος, ο Χώρος και η Ιστορία, και Άνθρωποι και Πολιτιστική κληρονομιά*, Αλεξάνδρεια .
5. *Επιλεγμένα θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος* ,1995 Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.
6. Μοδινός Μ., Ευθυμιόπουλος Η., (1999), *Η Φύση στην Οικολογία* , Στοχαστής.
7. *Environmental Education, the Mediterranean Perspective*,(2002), Mio-Ecsde, Athens

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΚΕΤΑ:

- *Η Θάλασσα*, υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό , ,Κ.Π.Ε. Αργυρούπολης
- *Το νερό στη Μεσόγειο*, (2003) Mio-Ecsde
- *Το βιβλίο της Φώκιας*, η Μεσόγειος.(1994), Ταμείο Ευρωπαϊκής Φυσικής Κληρονομιάς, Euronature.